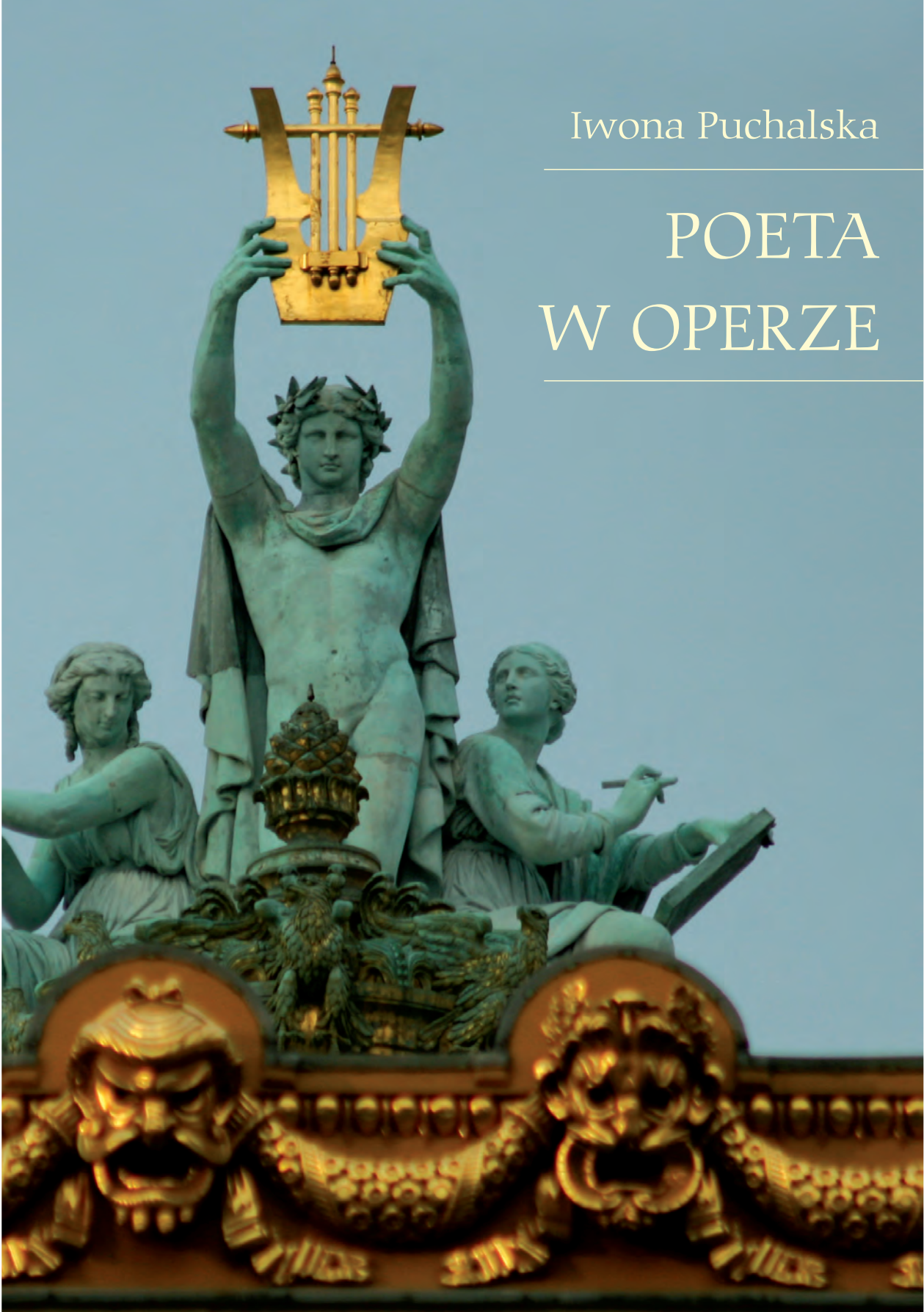




Iwona Puchalska

POETA W OPERZE

Iwona Puchalska

POETA W OPERZE

Iwona Puchalska

POETA W OPERZE



Kraków 2019

© Copyright by Iwona Puchalska, Kraków 2018

 <https://orcid.org/0000-0003-0681-7460>

Recenzent: dr hab. Alina Borkowska-Rychlewska, prof. UAM

Opracowanie redakcyjne: Lucyna Wydra

Projekt okładki: Paweł Sepielak

Publikacja dofinansowana przez

Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-7638-973-8

KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431-27-43, 12 421-13-87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: www.akademicka.pl

SPIS TREŚCI

7		Wprowadzenie
37		Poezja, muzyka i sumienie. O Lukanie w <i>Koronacji Poppei</i> Giovanniego Francesca Busenella i Claudia Monteverdiego
59		Poezja zatrzymana w podróży. O personifikacji sztuki poetyckiej w <i>Podróży do Reims</i> Gioacchina Rossiniego
81		„...choć pisze wiersze, człek dosyć pocziwy”. <i>Jan Kochanowski w Czarnym Lesie</i> Juliana Ursyna Niemcewicza i Karola Kurpińskiego
119		Poeta w czasie marnym. <i>Andrea Chénier</i> Luigiego Illiki i Umberta Giordana
167		„Wielkie miasto potrzebuje naszych córek”. <i>Luiza</i> i <i>Julien</i> Gustave’a Charpentiera
205		Zamiast konkluzji
209		Bibliografia
221		Abstract
223		Résumé
225		Indeks osób
233		Indeks utworów

ZAMIAST KONKLUZJI

Czy wobec zasadniczych różnic osobowości, statusu i przynależności kulturowej bohaterów tej książki: Lukana, Korynny, Kochanowskiego, Chéniera, Juliana – postaci bardzo, a właściwie skrajnie odmiennych, zestawionych ze sobą tylko z tego względu, że są poetami – poezja waży rzeczywiście aż tyle, by stworzyć dla tych wszystkich bohaterów wspólny mianownik?

Trudno odpowiedzieć na to pytanie przede wszystkim z tego względu, że poezja ta jest bardzo różnaita. Zestawienie tych kilku zaledwie postaci operowych ukazuje już, jak trudne, jak iluzoryczne jest mówienie o poezji w ogóle, a tym bardziej – o poecie w ogóle. To pojęcia zbyt szerokie. Jeśli jeszcze do tego próbujemy rzutować je na tło operowe – na przebogata, wieloaspektową, obfitującą w tradycje, konwencje, osobowości twórcze scenę teatru muzycznego – zestawianie operowych wyobrażeń poetów może wydać się zamysłem kompletnie iluzorycznym.

A jednak tak samo, jak można śledzić wątek miłości, szaleństwa, buntu, rodziny, wojny, zdrady, zemsty, przebaczenia... i wielu, wielu innych, można przyglądać się przemianom poezji i poety w operze – przyglądać się i wyciągać z tej obserwacji wnioski bardzo rozmaite.

Naturalnie, jak to zapowiedziano już we wstępie, przykładów zebranych w tej książce jest zbyt mało, by móc na podstawie ich konfrontacji formułować zwarte konkluzje. Co więcej, przykłady te zostały potraktowane dość ogólnie, by nie rzec szkiecowo: w każdej z omawianych tu oper wątek poetycki jest na tyle bogaty, że można by mu poświęcić osobną książkę. Jednak nie wyczerpująca analiza każdego z przypadków była tu celem, tak samo jak nie

było nim stworzenie przekrojowego zestawienia, „bibliografii rozumowanej” tematu poezji w operze. Książka niniejsza stanowi drogę (a właściwie na razie dopiero ścieżkę) pośrednią pomiędzy tymi dwiema formułami badawczymi; ścieżkę wydeptaną w dziedzinie opery na wzór tych, które wiodą przez poezję lub muzykę, prowadząc do pisania ich historii. Zaproponowane ujęcie ma ukazywać możliwość napisania operowej historii literatury.

Takiej historii nie sposób napisać w pojedynkę, nie sposób też ograniczyć jej do jednego tylko kręgu sztuki narodowej. Jak widać było bardzo dobrze już na obecnych w tej książce przykładach, opera bezwzględnie wymaga ujęcia komparatystycznego, i to zarówno międzynarodowego, jak i interdyscyplinarnego. Weźmy dla przykładu samą tylko Korynnę przedstawioną w *Podróży do Reims*: analiza sposobu postrzegania literatury włoskiej przez francuską pisarkę o niemieckich korzeniach, uprawiającą autobiograficzny model prozy, a następnie analiza przekształcenia jej wizji, dokonanego dla celów propagandowych przez włoskiego librecistę i włoskiego kompozytora tworzących we Francji – to zadanie wymagające nie tylko różnorodnych kompetencji, ale i skrzyżowanych spojrzeń płynących z rozmaitych punktów widzenia, a także badawczych oczu wprawionych w dostrzeganiu niuansów poszczególnych kultur narodowych, ich uwarunkowań historycznych, społecznych i politycznych. A to dopiero początek: dalej zaczyna się historia sceniczna dzieła, jego szybkie zniknięcie, potem dekompozycja i odświeżenie, a następnie powrót na scenę w zupełnie innym momencie kulturowym i z innych powodów niż te, które spowodowały jego powstanie... Na każdym z tych etapów, w każdym z tych zawirowań tkwi postać poetki, niby zasadniczo ta sama, a coraz to inna, ubierana w różne stroje i zdobywająca rozmaite motywacje.

Analizowane w tej książce przykłady ukazały też z całą mocą, jak złożone stają się kategorie prawdy i zmyślenia w odniesieniu do operowego imaginarium poetyckiego i literackiego. Z całą pewnością operowa historia literatury pozostaje w nader (zdaniem wielu: przesadnie) swobodnych relacjach z prawdą historyczną. Woli swoje wersje prawdy: prawdę sceny, muzyki, reżyserii, a także potężną i bardzo wiele ważącą w kulturze prawdę stereotypu, który choć przez humanistów uniwersyteckich z zapałem – i słusznie – zwalczany i demaskowany, jest zarazem znakomitą zwierciadłem naszej kultury, dawnej i współczesnej.

Zamiast konkluzji

Z tych wszystkich względów operowa historia literatury może stać się całkiem szerokim i pociągającym traktem, wydeptanym obok tradycyjnej historii piśmiennictwa, w domenę badań recepcji. Idąc tym traktem, można zauważyć sporo zjawisk słabo dostrzegalnych lub nawet wcale niewidocznych dla tych, którzy podążają jedynie drogą literatury.

ABSTRACT

A Poet at the Opera

The book attempts to show, by means of selected examples, how, in what context, and for what purpose figures of men and women of letters and their art appear in opera. The poet characters presented in the book are very different with regard to their stage personality, the literary trend they represent, and the function they fulfil in the story world. The aim of the work is to sketch – through confrontation of the most contrastive examples – a model of an opera-based ‘history of literature’ that encompasses diverse perceptions, stereotypes and phantasms of poeticalness reflected in works of musical theatre.

Iwona Puchalska, PhD, hab.

e-mail: iwona.puchalska@uj.edu.pl

Assistant Professor in the Department of Comparative Studies at the Faculty of Polish Studies of the Jagiellonian University, where she conducts classes on world literature and comparative literature. Her areas of interest include the opera and musical theatre, the problems of adaptation, the phenomenon of literary improvisation and the circumstances around the reception of musical and literary works from the 19th to the 21st century. She is the author of such books as: *Sztuka adaptacji. Literatura romantyczna w operze dziewiętnastowiecznej* [The art of adaptation. Romantic literature in 19th century opera], Kraków: Universitas 2004; *Improwizacja poetycka w kulturze polskiej XIX wieku na tle europejskim* [Poetic improvisation in 19th century Polish culture against the European backdrop], Kraków: Wydawnictwo

Abstract

UJ 2013; *Muzyka w okolicznościach lirycznych. Zapisy słuchania muzyki w poezji polskiej XX i XXI wieku* [Music in lyrical circumstances; records of listening to music in 20th and 21st century Polish poetry], Kraków: Księgarnia Akademicka 2017 and *Przy Mickiewiczu* [Beside Mickiewicz], Kraków: Wydawnictwo UJ 2019.

RÉSUMÉ

Le poète à l'opéra

L'ouvrage présenté tente de montrer – basant sur des exemples choisis – comment, dans quelles circonstances et dans quel but les personnages de la plume et leur art apparaissent dans l'opéra. Les héros-poètes présentés sont très différents quant à leur caractère scénique, le genre littéraire qu'ils représentent et la fonction qu'ils remplissent dans le monde représenté. L'objectif de cet ouvrage est donc de désigner – par une confrontation des exemples différents – d'un modèle d'« histoire littéraire » qui englobe des idées transformées, les stéréotypes et les fantasmes de la poésie qui reflètent dans les œuvres de théâtre musical.

Iwona Puchalska, HDR

e-mail: iwona.puchalska@uj.edu.pl

Professeure associée à la Chaire de Comparatistique littéraire de la Faculté de langue et des lettres polonaises de l'Université Jagellonne de Cracovie, où elle enseigne la littérature générale et comparée. Elle s'intéresse à l'opéra et au théâtre musical, aux problèmes de l'adaptation, au phénomène d'improvisation littéraire et aux conditions qui régissent la réception des œuvres musicales et littéraires des XIX^e, XX^e et XXI^e siècles. Elle est notamment l'auteur des ouvrages suivants : *Sztuka adaptacji. Literatura romantyczna w operze dziewiętnastowiecznej* [L'art de l'adaptation. La littérature romantique dans l'opéra du XIX^e siècle], Kraków : Universitas 2004 ; *Improwizacja poetycka w kulturze polskiej XIX wieku na tle europejskim* [L'improvisation poétique dans la culture polonaise du XIX^e siècle dans le contexte européen],

Résumé

Kraków : Wydawnictwo UJ 2013 ; *Muzyka w okolicznościach lirycznych. Zapisy słuchania muzyki w poezji polskiej XX i XXI wieku* [La musique dans les circonstances lyriques ; enregistrements de l'écoute de la musique dans la poésie polonaise des XX^e et XXI^e siècles], Kraków : Księgarnia Akademicka 2017 et *Przy Mickiewiczu* [Aux côtés de Mickiewicz], Kraków : Wydawnictwo UJ 2019.

Książka jest próbą ukazania na wybranych przykładach, w jaki sposób, w jakich okolicznościach i w jakim celu pojawiają się w operze postaci ludzi pióra oraz ich sztuka. Zaprezentowani bohaterowie-poeci są bardzo różni pod względem charakteru scenicznego, nurtu literackiego, który reprezentują, oraz funkcji, jaką pełnią w obrębie świata przedstawionego – celem pracy jest bowiem, poprzez konfrontację jak najbardziej odmiennych przykładów, naszkicowanie modelu operowej „historii literatury”, obejmującej zmienne wyobrażenia, stereotypy i fantazmaty poetyckości odzwierciedlone w dziełach teatru muzycznego.

Dr hab. Iwona Puchalska, prof. UJ

Pracownik Katedry Komparatystyki Literackiej Wydziału Polonistyki UJ. Zajmuje się związkami muzyki i literatury, operą i teatrem muzycznym, problemami adaptacji, zjawiskiem improwizacji oraz uwarunkowaniami recepcji utworów muzycznych i literackich. Autorka m.in. książek: *Sztuka adaptacji. Literatura romantyczna w operze dziewiętnastowiecznej* (Universitas, Kraków 2004), *Improwizacja poetycka w kulturze polskiej XIX wieku na tle europejskim* (Wydawnictwo UJ, Kraków 2013), *Muzyka w okolicznościach lirycznych. Zapisy słuchania w poezji polskiej XX i XXI wieku* (Księgarnia Akademicka, Kraków 2017) oraz *Przy Mickiewiczu* (Wydawnictwo UJ, Kraków 2019).